

**Een onpartydige Beschrijvinge van Surinam, Gelegen op het
vaste Landt van Guiana in Africa. : Mitsgaders een Verhael
van alle vreemde Beesten, Vogels, Visschen, Slangen ende
Wormen: Gelijck mede van de Gewoonheden ende Manieren
van dese Colonie.**

<https://hdl.handle.net/20.500.14918/461974>

1669
FM 5698

15

no. 10

Tiele 5698. 569

Een onpartydige Beschrijvinge
V A N
S U R I N A M,

Gelegen op het vaste Landt van GUIANA
in
A F R I C A.

*Mitsgaders een Verhael van alle vreemde Beesten,
Vogels, Visschen, Slangen ende Wormen:*

Gelijk mede van de Gewoonheden ende Manie-
ren van dese Colonie.

Op een ghebracht van een Engels Edelman G E O R G E
W A R R E N. Ende overgeset uit het Engels.

Tot A M S T E R D A M,

By Pieter Arentsz. Boeckverkooper inde Beursstraet / in de d'ze Kapen:
A^o. 1669.

SURINAM

Colon of the West India Company

AT RIG

Stingwood, West India Company

West India Company

Colon of the West India Company

Colon of the West India Company

Colon of the West India Company

Colon of the West India Company

Colon of the West India Company

V O O R R E D E N

Tot den

L E S E R.

BEminde Leser, Ghy ontfangt hier een Gifte, waer aen ick niet sonder gevaer van mijn lijf en leven drie Jaren langh vergadert hebbe: want de soetigheyt van de warme Landen is in 't gemeyn ghemenght met suyre ende scharpe saucen. Ende het is gelooflijk, dat vermits de geduyrige uytberstinge van de dampen van het Lichaem door de sweetgaeten (die aen de mensch in die gewesten wyder geopent worden, als in de koude Landen) onse Geesten seer verdwynen moeten uyt de Lichamen, die door hitte uytgeput worden. Hoewel ick nochtans in *Surinam* soo wel ingeborene als Uytlanders gesien hebbe, die heel kloeck ende sterck geweest zijn tot in haer hooge Ouderdom. In dit Lant sult gy de Indianen hooren spreken van machtige Princen, ende van goude Steden die hoger opwaerts leggen. Met wat gront van waerheyt, daer voor en soud' ick niet durven borge staen: Maer het is in der daet een goet en kostelijck Landt, ende het kan sonder de saecke te vergrooten gezeyt worden, dat voor een Man die met geen eersucht besmet en is, maer die met de redelijcke nootdrift van de Natuyre kan vergenoegt zijn, qualijck een plaetse te vinden is, daer men gemakkelijker soude leven kunnen, soo ten aensien van de gesonde lucht, als van de weeldrige Landtdauwen, ende van het minfame Vrouwen-Volck. Voor mijn part, ick en hebbe my niet voorgenomen noch d'ongemacken van het geseyde Landt te verbergen, noch de de goetheyt van dien buyten de waerheyt te verheffen. Sodanich als het is, sal het U E. alhier voor oogen gestelt worden. Daer zijn 'r die vastelijck gelooven, dat d'oude wijse en

geleerde Heydenen in dese warme Landen gewoonth hebb en
ende ick soude bykants van dit gevoelen zijn, in regard van de
vermaecklijkheyt van dese plaetsen. Maer echter moet ick my
verwonderen over de botticheyt van eenige vermaerde Philo-
sophen, ofte Natuyrwijsen van de oude eeuwe, die daer voo-
gehouden, ende door hare Leere verbreydt hebben, dat de Lan-
den onder ofte naer by de Linie onbewoonlijk waren, het welck
door de dagelijckse ervarentheyt wederleecht wort. In tegen-
deel is het een groote onwetentheyt, te dencken dat 'r eenigh
merckelijck profijt te doen zy in de Landen die verre van de Son
gelegen zijn. Wie heeft niet gehoort, hoe het Koninckrijk
Engelant gezegent is, ende hoe de Zee-vaert van dien toe ge-
nomen heeft in onse nieuw bevolckte plaetsen, alleenlijk door
den koophandel met Tobacken Zuycker? Om van andere niet
te spreken, maer hier mede te besluyten, heb ick 't liever wagen
willen dese naervolgende Beschrijvinge uwe oordeel t'onder-
werpen, als dat ick u misgonnen soude 't vermaeck dat ghy heb-
ben sult in 't lesen van dese mijne Opmerckingen. Vaert wel.

Een

Een nette en onpartydige Beschryvinge

V A N

S U R I N A M.

Het I. CAPITTEL.

Van de Riviere.

De Riviere is gelegen op ses / ofte vijf en een half graed / Noor-
der breedte van de Linie. In het inkommen is sy eenighsing toe-
gegroept niet sant / echter met hoog water drie vadem diep / en
ten tijden van Spring-bloeden noch wat dieper. Hare wijde
is in 't inkommen van ontrent een mijle / ende blijft ten naefsten
by soo wijt wel vijf mijlen langh opwaerts / tot aen een kleyn
Doorp / het welcke het Fort ghenoeemt wort. Van daer of tot
twee mijlen verder wort sy allengiens smaller tot op een upze
gaens / ende blijft van de selve breedte booz soo veel sy tot hier en toe ontdeekt is ;
sy heeft twee Canaels ofte uythaerten / d'een Oost / d'ander West-waerts / maer
d'eerste wort gehouden booz de beste / want daer konnen Scheepen van 150 lasten/
ontrent twintig mijlen in opzeplen / tot aen de Hoofstadt van de Colonie / de welcke
genaemt wort Teorarica, bestaende in ontrent hondert woning-huysen en een Ca-
pelle. Booz dese Stadt is een heel seape Vape ofte Haven / groot en wijt genoegh
booz hondert Scheepen. Aen weder-zijden van de Riviere zijn Boschagien / be-
halven waer eenige nieuwe plantagien van Zupcker-riet / ende andere dingen aen
geleght zijn ; maer sy gaet met soo kromme bochten / dat binnen de lenghte van
vijfien mijlen het heele Compas moet omgezept worden. Sy is wel versien met
een ontallijke menigte van groote Visschen / ende oock van andere die wel niet eet-
baer / maer echter raer en siens waerdig sijn / als onder anderen de Swaert-Visch,
die soo genoemt wort van een been dat uyt sijne snuyte waft / ende dat een swaert
licht / ofte eerder een zaage / waer van ich gesien hebbe die wel een elle langh ge-
weest zijn. Noch is 'er een andere aert van Visschen / Manaty genoemt / die langs
de Riviere haer selven voedt met struycken of bladeren van dien / sy wort van hare
jongen ghesogen als een Hoep / ende smaect meer naer Vleesch als naer Visch.
De derde aert van Visschen sal ick hier slechts noemen / want het is sulck een vyeem-
den slag / dat het wel de pijn waert soude zijn in 't bysonder beschreben te wor-
den ; de naem daer van is Torpedo , ofte in 't Engelsch Num-eel , dat is te seg-
gen / een beroerend Wal ofte Paling / de welcke levendig zijnde ende eenige andere
Creature aenrakende / ofte daer van aen geraecht worden / geeft aen alle leden
van de selve een sulcke doofheyt en beroerte / dat sy booz een tijdt lang t'eenmael
onge-

onbehoeligh ende niet te gebruycken zijn; ende het is gelooflijk / dat verscheide lypden verzonken zijn / die het ongeluk gehad hebben in 't swemmen ober de Ribië / van een van dese Wiffchen gheraecht te worden. Sy doen diergelijcken / wanneer sy maer aengetast worden met het eynde van een lange stock / of wanneer een man de hant slaet aen een ander die soo beroert is. Hier van hebben wy d'er barentheyt gehabt / wanneer soodanigh een Wiffch gebangen en op 't lant geworpen zijnde / een hond daer na snuffelende en hem in de mont nemende / viel schielijck neder ter aerden / den Heer van desen hond dit siende ging daer na toe / ende dochte hem daer van af te trecken; maer hy wierde aenstonts beroert aen alle sijne leden / sonder dat hy sijn selven eenighsins bewegen konde; een ander man die by hem stont en hem van daer trecken wilde / raecht'er also wel aen vast / en dat duyde de soo lang tot dat desen Wel het ontsnapte / ende doen quamen sy allegaer tot haer selven / ende honden haer roeren en bewegen als te voren.

De Plantagien leggen wel dertigh mijlen opwaerts langs de Ribië / ende het schijnt dat de nieuwe Colonie hare grensen niet verder uytstrecken en sal / van weghen de verscheide Cataracten ofte waterballen aen wederzijden van de selve / waer dooz het water van de kanten van de Steenvotzen nederstrijdende / de passage op de Ribië / den besten wegh zijnde om alle behoeften naer boven te brengen / eenemaal onbruyckelijck gemaecht wort; want als'er maer een enkel water-bal wate / soo soude met der tijdt raet daer tegens gebonden worden / maer nu zijn'er elck vijf of ses mijlen eenige / ende dat soo verre opwaerts als het lant eenighsins bekent is. Het gebeurde eens dat men ontrent dese water-ballen jaecht maecte op eenige Indianen / die van boven gekomen waren / en een Engelsche Vrouw vermoort hadden / plunderende het huys daer sy in was. Hier toe hadden sich eenige mannen gereet gemaecht / die van alles wel vooysen waren / ende naer dat sy hare Boots ober landt opgehaelt hadden / om seben of acht van dese water-ballen booz by te komen / moesten sy ten laetsten wederom keeren sonder perweg upt gerecht te hebben / booz dien sy geen Indiaen ter werelt te sien kregen. Wanneer nu sommige onder haer in het wederom komen / haer verstanteden dooz dese water-ballen met hare Boots neder te sacken / wierden eenige van haer al vallende verbruyst in stukken / ende de rest quamen naeuwlijck met het leven daer van. Sodanige water-ballen zijn meest in alle Ribiën op dese kust / ende beletten dat men dit rijcke Landt niet te dege ontdekken kan.

C A P. II.

Van het Climaat, ofte getempertheit van dit Landt, mitsgaders eenige generale beschrijvinge van het selve.

VAn November tot in Julius is het hier maer matigh heet / ter oorsaecke van de wolcken die ons daer ober het hooft hanghen / ende van de overbloedige reggen die alsdan valt end aerde verberst / so oock van wegen de geduyrige Noord-Oosten wint / die de lucht niet weynig verkoelt. D'Andere vijf maenden / wanneer 't geen reghen en valt / ende de soete schaduw van de wolcken komt te missen / soo is 't 'r al by wat heet / en dat komt niet alleen van de reflectie ofte wederstuitinge van de stralen van de Son op een meest sandigh aertrijck / maer oock van de Son

Son selfs die ons alsdan soo naer is; ja de hitte soude qualijck te verdragen zijn/ ten ware sy dooz de boozs, koelte eenighsing gematight wierde. Naerdemael dit Lant soo naer by de Linie is / soo zijn dach en nacht al meest eben ghelijck / ofte vershillen niet boven een upz; want de Son gaet noyt vzoegher ofte later op ofte onder / als een half upz booz / ofte een half upze naer sessen. De onberanderlijcke warmte maecht dat dit Land veel vermaeckelijcker is booz oude als booz jonge lypden. Want 't schijnt of het Lant haer toelachte / en hare jaren vernieuwde; want die daer te booren lam / mat / en swach waren / die worden hier seughdig en vol van leven. De Jonge lypden daer en tegens verliefen hier veel van hare krachten / ende komen eerder te verballen als in de Boozdsche Landen / hoewel Surinam anders gesont genoegh is booz wel getemperde gesonde lichamen. De sieckten die hier meest ommegeen / zijn koude en heete koozfen / de Jawes, en het water / 't welcke men daer de Landt-sieckte noemt. Het Volck was in den eersten gewelddigh daer mede gequelt / maer ick gelobe dat het meer toe quam by de siechte hupsinge en d'elendighe kost / als by d'ongetempertheit ofte onaert van het Landt. De Jawes is bykants een en de selfde sieckte met de Fransche Pocken / ende men krijgse maer al te licht dooz ommegeang met de Indiaensche Vrouwen / die 'er van natupz schijnen mede besmet te zijn; ghelijck oock dese sieckte die ons eerst dooz de Spanjaerts toe gebracht is / tegenwoordig in geen deel van Europa booz vzeemdt gehouden wort. Sy komt oock boozt upt eenig Seer / daer niet wel na gesien wort; want het Lant is die dingen van natupze sodanig tegens / dat sy se doet veranderen in dese dzoebige en bykang ongeneeslijcke sieckte. Het water ofte de Lantsieckte / is na mijn oordeel onder het Volck gekomen van d'ongefonde en flappe kost / waer mede haer d'arme vrientvooden hebben moeten behelpen / dooz gebeck van goede Heeren en Meesters in dat couwe Landt; want ick hebbe daer op gelet / dat qualijck permant anders met dese sieckte is bevallen geweest / als dit slag van menschen. Want d'ongefonde kost / maecht niet als swaer bloet en bedwelmdede geesten / waer ober de lypden geen lust tot haer selben hebben / maer haer verslofende / hebben eyndelijck niet sterckte genoegh om de quade humeuren en borchtigheden upt te dypben / die sulcke melancholijcke menschen langs om meer vzoeden / ende ober sulck moeten sy al meest sterben en vergaen / by aldien 'er niet in 't begin van de sieckte op gelet wort.

Het Landt naest de mont van de Ribfere is leeg / Bosachtig / en vol van Swanys. Dertigh mijlen hooger op is het hoogh en Bergachtig / hebbende tusschen bepden groote en wijde Welben ofte pleyen / die hier en daer met klepne Bosjes foodantigh beset sijn / dat het licht of het Eplandekens waren in een groene Zee. Het is een upmuntent plaspier te sien de wonderbare en vermaeckelijcke wercken van de natupze aen de klepne beesjes / die met kluchtige postupren van den eenen tack op den ander springen / op dese altijt groenende Boomen / aen de welcke men berder siet een geduprig wassen en vallen van de Blaederen. Want soo haest en valt 'er geen of / ofte daer komt een ander in de plaetse / ondertusschen worden de Boomen noyt ontbloot van haer Somer-Libaze; aen sommige sal men altijdt Bloessen vinden en met eenen vruchten / waer van eenige noch heel on-rijp / ende de rest d'een rijper zijn als d'andere. Geen van 's menschen sinnen heeft 'er meer vermaeck in dese Boschen als den reuck / want de Boomen aldaer verspreyden haren krupdigen reuck / een groot stuck weeghs rontom in de lucht / sulcks dat

De Zee-siecke luyden gheweldigh daer door verquicht worden.

Het is oock een wonder om sien / wat menichte van alderhande gewoonten dit heete en bochtige Lant teelt. Ick hebbe gesien een witte plecke / die in den eersten niet grooter was als een spelden hooft / ende die op een nieuwen saften uptwas van een wortel van een grooten boom / binnen den tijdt van twee ofte drie dagen groeyde tot een aert een van Somer-vogel/ofte Pepel/met schoone swarte ende safraen couleur gesprickelde vleugels : Ick hebbe andere gebonden die noch niet volwassen waren / maer die soo vast aen de schorsse van de boom kleefden / als of sy daer aen ghewassen waren : Daer is noch een ander slagh / genaemt de Cemel-vliege, van wegen haren langen hals / de welke ick niet weet hoe sy geteelt wort / maer wanneer sy een tijt lang geleest heeft soo valt sy op de aerde / schiet een wortel / ende wort verandert in een plante. Ick verhaele dit niet van myn selven / maer ick durf het seggen op het woort ende rapport van den achtbaren Heer William Byam, Generael van Guiana, ende Gouverneur van Surinam, die al te groot een Edelman is / om een leugente spreken : meer andere diergelycke observatien en aenmerkingen / mochte ick in die quartieren gemaect hebben / indien my niet de losheyt van mijn jaren belet hadde op die dingen gade te staen.

De Regearinge is Genhoofdigh / gelyck die van Engellant / en bestaet in een Gouverneur / den Raet / ende de Gemente : sy hebben de wetten van Engellant / ende daer beneffens eenige keuren / die haer alsoo nauw verbinden / als de wetten selve / om dat sy met de gelegentheyt van het Lant ober een komen.

C A P. III.

Van het Voedsel.

Dit bestaet in James, Plantons, en Cassader, in plaets van Bzoot. Het eerste is een wortel / die een tros draegt gelyck hop : het wort rijp binnen den tijt van acht maenden / ende wanneer het gekoocht ofte geroost wort / is het droogh en krupmachtig : het en kan geen quaden smaech hebben / want het heeft geen altoos / booz so veel ik bevinden kan. Planton is de vrucht van een boom die wel een jaer van doen heeft booz dat sy volwassen is : sy sijck wel de bast ofte schale van een boom / maer sy is grooter / daer hangen beertich ofte vijftich aen een bos. Maer de boom en draegt 'er niet meer van als een. Men plucktse of eer dat sy heel rijp worden / ende koocht of roostse : naer mijn geboelen / en is dese kost niet beteral als de voorgaende. De laetste namelijck Cassader, de welke eppenlijck kan Bzoot genoemt worden / is van gelijken een Wortel / soo dick als een mang been ; maer van herschepde gedaente ; daer spruyt een boom upt / van de hooghte van achte voeten : de wortel wort getrocken wanneer den boom een jaer oudt is / en wort herplant met de stocchen van den boom / die men in de aerde lecht : de wortel upt getrocken wort geschuapt / ende het soy daer upt geperst / het welck een quae t beijn is : Daer na wort sy gedroogt / gestooten / ende van het meel worden op heete steenen ronde hoecken gebaken / die een halben duym dick zijn. Het is aengenaem wanneer het nieuw-baken is / maer wanneer het een dach oudt is / soo is 'er dunckt mijn wepnig smaechs in. Van dese Cassader maecten de Indianen herschepde soorten van stercken drack / waer van een seker slagh / Perrinoe genoemt / goet

goet is in der daet / want het en lijcht niet qualijck onse starckste Maerts-bier / dat wel een jaer oudt is. Maer wanneer men hoorz hoe desen dzanck gebzoutwen wozt / soude eenen de lust wel bergaen daer van te dzincken / al hadde men noch so grooten dorst. Sy nemen dan van het Cassader bzoot / dat erpzes tot dien epnde heel bzupn ghebacken is / ende doen het kautwen by oude Wyben / en de snottighste kinderen die 'er gebonden worden / die spoutwen het gekautwt zijnde met soo veel spoutwefel als sy konnen / in een grooten wijden pot met water / ende laten het een tijdt langh soo stillerjens staen / daer na gieten sy 't dooz een seef / werpen het bzoot wech / ende maecken het water gisten met een deel gekautwde Wortelen van Patatoes, daer upt wozt dan een dzanck die binnen wepnigh daghen dzinckbaer is. d'Engelsche Inwoonders maken hare koel-dzancken van 't sap van Zupcherriet met water gekookt / het welcke een aengenaem nat is / ende booz gesont gehouden wozt.

Bleesch en Visch moet haer geduprigh toegebrocht worden upt Nieuw Engeland / Virginia / ende andere plaetsen / hoewel de Vosschen en Sibieren genoeghsaem van alles versien zijn / maer de ghestadige regen ende waterbloeden beletten dat sy niet in sulcke menichte konnen gebangen worden / als men se wel soude van doen hebben. Hoewel 'er nochtans by dage so veel te krijgen is / dat niemant / die een wepnigh moepte daer om doen wil / reden heeft ober ghebreck te klagen: de Visse sien sy 'r wel soo goet / als by ons in Engeland / maer oock eenen die niet al te lecker eu is / kan lichtelijck oordeelen hoe veel beter het Bleesch in Engeland is / als hier ter plaetse. Want de selfde aert van beesten die aldaer gequeecht worden / hebben in dese heete landen bleesch dat heel slap is / ende geen smaech en heeft / uptgefondert de Verckens / die hier veel better en beter van smaech zijn / als tot onsent.

In een sekeren tijdt van 't Jaer worden 'er oock Tortoises, ofte Schildpadden op de Zee kust gegrepen / niet van die / waer vande schilden soo kostelijck en dier zijn: maer die echter wel 2. a 300. pont wegen. De Wyfkiens houdt men booz best / en die hebben in 't gemeyn wel een kinneken met eperen in haren buych / waer van elck een soo groot is als een hennen ey / maer qualijck soo goet: dese eperen leggen sy / upt het water kruppende in het sant / alwaer sy se met het selve bedecken / ende laten se soo uptzoepen dooz de hitte van de Son. Het ghesouten Bleesch van de Schildpadden kan by groot gebreck wel gegeten worden; want hunger segt men / maecht raetwe boonen soet: Maer versch zijnde / wozt het van sommige seer gepresen als een treffelijcke kost / daer ick nochtans booz mijn part niet veel sijn in hebbe; hoewel desmaech so heel onaengenaem niet en is / so beswaerde het myn doch altijt de maege / die anders nieuwerz na de swachste is. Het en kan oock niet anders als een grof en sijmachtigh voetsel geben / om dat het soo lichtelijck verrot / ende dat het datelijck begint te stincken / wanneer men het slechts twee uren / naer dat het geslagen is / ongesouten leggen laet. Schapen en kan men hier gantz niet queecken / want het schijnt dat dese beesten beter groepen in een hout en dzooch / als in een heet en bochtig Lant. Offen en Roepen komen 'r wel boozt / bynamen aen de zeekant; maer daer en zijn 'r booz als noch niet soo veel dat de Bleesch-houwers daer veel souden te doen hebben. Daer en tegens soud 'r een onepnigh getal van Verckens zijn / indien de Bledermupsen die haer de Tepels afbypen / het niet en beletten.

C A P. I V.

Van de Vogelen.

Ick geloobe dat 'r geen schoonder noch beter Vogels in de werelt gebonden worden als in dit quartier. Allenlijck word't de Nachtegael met sijn lieflijck keeltjen gemist / want het schijnt dat dit Landt al te rouw ende wild is voor sulck een soeten gast. De Vogels die hier zijn en maecten geen ander actooz of te samen stemmige als waer door men verschickt soude konnen worden; want d'eene huplt / d'ander schreeuwet / de derde steent ende schreept / maer allegaer maecten sy met malkander een geluyt of het een Musijck upt de Helle ware. Van wat haer aen de soetigheyt van de stemmen gebreecht / waer van men niet bet en word / dat word met andere dingen herfet / die goet ende treffelijck sijn voor 's menschen leven en vermaek / want d' Enden / de Teelingen / de Pyl-staerten / Plubiers / of wilde Dupaen / de Sneppen de Falsanen / de Pardysen veel grooter ende wel so goet sijnde als eenige in Engelandt / sijn hier in menichte op alle plaetsen. De Papegapen sijn 'r gemeener als de Krapen in Engelandt. Ende aen de Zee-kust is 'r een secker Vogel / wiens naem ick niet onthouden hebbe / die is soo groot / dat wanneer een deel daer van by malkanderen / ende wat verre van ons sijn / soude men dencken dat 'r een Compagnie Soldaten op het sant quamen aentreben / want haer beders van Scharlacken berwe / die door geen kunst kan naer gebotfet worden / geven so danigen glants van haer / dat sy al meest de oogen van de gene verblinden die haer aensien. Noch is 'r een ander aert van Vogelen die dese in schoonheyt te boven gaet (hoewel sy geweldig van d'ander in groote verschilt / want dese en is niet grooter als een wilde Bpe of te Hommel) en dewelcke sijn selven in de Boschen hier ende daer ommebrapende / vertoont so menighe bande schoonste levensse couleuren / dat 't onmogelijck is om te beschryben; men noemtse Honing-Vogels / om dat sy haer boetsel meest van de bloemen haelen. Daerenboven is 'r een secker slag van swarte Vogels / die hangen hare nesten op het uiterste eynde van de takken van boomen / upt breeze van de dieffche Apen / die sy anders vernielen souden. Daer soude op dit stuck veel meer ende naekeuriger dingen konnen gesegge worden tot recommandatie ende prijs van dit Lant / by yemant die 'r meer werck van gemaect hadde / als ick / die ick dit maer eenigsin by geballe verhael / sonder opt gedachten gehadt te hebben perwes daer van bekent te maeken / als door een daggelijck praeten met mijne vrienden. Ick soude hier perwes by geboecht hebben van de Fleder-muysen, maer dewijl men noch daer over twist of het een Vogel of te een beest is / so sal ick de beschrybinge van dien upstellen tot dat ick home aen de schadelijcke dieren / denckende dat het beter te pas komen sal aldaer daer van te handelen. Ondertusschen is Surinam soo wel met alderhande slag van Fleder-muysen versien / dat soo wanneer het tot lof van dit lant strecke / soude men konnen seggen / dat de sterren aen den Hemel eerder te tellen waren als de verscheide soorten van dit gedochte. Van ick en sal niet langer de patientie van den Leser misbruyken / maer hem daer mede geven een korte beschrybinge van de boornaemste Dieren die my in de gedachten komen. Daer sijn dan Herten, Haesen, Conynen, Armadillas, Verckens, Buffels, Myren, Beeren, Tygers &c. Op de boomen

men onthouden haer de Meerkatten, Quottoes, Aepen, Marmazetts, Cuscharees, Luyarts, en veel meer andere/waer van ick de namen vergeten hebbe: De Hertten sijn al meest als d'onse in Engelandt. De Hasen gelijcken meer een Speen-Verken als eenigh ander dier dat ick gesien hebbe. Sp sijn bruyn ende sacht van harz/met wit gespickelt/ grooter als de Engelsche Haesen/ met de welcke sp geen gelijckenisse hebben als alleenlijck met de mondt. Het is een uytmuntende goede kost/ ende veel beter als eenig vierboetigh dier in Engelandt. De Conynen sijn roodt van harz/ niet van so goede smaech/ oock klepnder als de Haesen/ die sp andersins in gedaente gelijck sijn. De Armadillaas sijn van tweederhande soozten/ d'een groot d'ander wat klepnder/ van de grooten heb ick gesien die tachtentig pond woegen; sp hebben korte beenen ende drie klawen aen hare voeten; een hooft gelijck de verckens/ geene tanden ende een heele klepne mondt; sp sijn met sehelsen ober al beschermt behalven het hooft en de buick/ daer geen spies ofte lancie door steken kan/ ten ware dat men iijst tusschen de voegen bande sehelsen haer quame te raeken: sp boozen haer selven met de snuyp ende met de pooten in de aerdt/ ende het soude een heel goede kost sijn/ wanneer sp niet soo een strengen reuck van Muscus hadden. De Verkens sijn d'iederhande aert/ waer van d'eenen gelijck een Otter meest in 't water leeft/ dese worden seer geprezen: Maer ick en hebbe noyt het geluck gehad van haer te sien. De twee andere soozten worden genaemt Packyra, en Pinko; de eerste heeft den Pabel op de rugge/ is graewt van couleur/ ontrent soo groot als een Engelsch Schote van ses maenden; het is maer tamelijcke goede kost. De Pincko is niet so groot als onse Verckens/ maer immers wel so goet. De Buffel wort geseyt soo groot te sijn als een van onse Runderen van twee jaren/ en al soo goede kost: met meerder omstandigheden en kan ick haer niet beschrijven/ want sp sijn my noyt ten boozschijn gekomen/ soo lang als ick daer geleef hebbe/ en ick hebbe oock verstaen/ dat sp heel seldom soo verre naer beneden komen als daer ick woonde.

De Mieren Beer is van de groote van een gemeyn Vercken/ doncker graewt van berte/ hebbende een langen ruggen steert gelijck een Vos of Eekhoorenken waer mede hy het heele lijf bedeckt booz den Regen. Hy heeft een kleyn hooft/ sijn snuyp is wel een voet lang van d'oogen aen te reekenen. Hy heeft geen tanden/ sijne tonge is lang ende smal ende hy kanse uytsteeken wel de lengte van een voet; Hy steekse inde nesten van de Mieren die noodsaekelijck daer op kleben moeten/ ende slingt haer soo in de krop ofte maegen/ hebbende geen ander voetsel als dese beesjes. Het is een sterck dier/ booznamentlijck in de boozste deelen van 't lichaem/ hy heeft scherpe klawen de breedte van anderhalf duymen lang/ waer mede hy eenen gebaerlijck quetsen kan: Maer het beste is/ dat hy langsaem gaet/ soo dat men hem lichtelijck kan ontgaen. Sijn Vlesch is niet van de beste ofte soetste/ maer wanneer men grooten honger heeft/ so moet het al booz de keel. De Tygers sijn van d'iederley slag; de een swart/ de ander ghespickelt/ de derde roodt: De eerste wort gehouden booz de woedste/ maer hy wort seldom gesien op plaetsen die bewoont worden. De gespickelde geloof ick/ dat sp misnoemt sijn/ want het sijn eer Luyarts als Tijgers/ ende doen aen de luyden de meeste schade met haer De en gebogelte/ als hoenderen/ gansen/ en diergelijcke te vernielen. Sp sijn so sterck dat een wil springen ober een tuyn van vijf ofte ses voeten hoogte met een Vercken in de mondt/ ende daer quam een in de beholckte plaetsen/ die doode een runt van

han twee jaren / en sleepte hem verder als een quattier upre gaeng in het Bosch.
 Sp sullen nochtans niemant by dage aenballen / ten ware dat sp heel hongerigh/
 ofte verwont waren / ende ick hebbe noyt meer als twee ofte drie menschen gehoozt
 die sp souden verscheurt hebben / veredert dat onse Colonie opgericht is ; een van
 dese was een Hupfman / een bluggen gast / die altyt gelenscht hadde dat hy een
 reys een Tpyger binden mochte / ende hadde dickwyls daer ober geklaegt / dat hy in
 alle sijne jachten noyt het geluck gehad hadde eenen van haer op te doen. Ten laet-
 sten gebeurde het op een nacht / wanneer hy in sijn hamack lach met open deuren/
 dat 'er een Tpyger komt / bat hem aen / ende draeght hem twee upren gaeng in het
 Bosch ; hy riep te vergeefs om hulp / hoewel een Engelsche Vrouw ter naester
 deure in een ghesloten hups hem hoozte / en haer selven verstantte met een mus-
 quet upt de bensier te schieten / het welke raer was booz een Vrouw-mensch.
 Maer die met dese dieren te doen gehad hebben / die weeten dat een Tpyger sijn
 roof niet sal laten op een kleyn gheruchte : 's anderen daeghs bond men de Man/
 wiens hooft en schouderen af gegeten waren. Daer wozt op gelet / dat 'er niet meer
 soo veel Tpygers sijn in die quattieren als daer te vooren / ten deele om dat sp haer
 verder van daen in de Bosschen begeben hebben / ten deele dat 'er veel van sijn ge-
 bangen gewozen by de wep-luyden. Enen Jan Millar heeft 'er altoos niet minder
 als 12 of 14 met het roer ofte lancie ghebelt / zijnde miraculeuselyck van eenige
 ontkomen met het leven / ende van andere heel swaerlyck ghequetst ghewozen.
 Daer sijn niet soo veel roode Tpygers als andere / ende dese en sijn oock niet soo
 woed als de boozverhaelde. In de Bosschen wozt 'er een menschte van Land-
 Schilpadden gebonden / maer die op drie vierendeel nae niet soo groot sijn als die
 aen de Zee kant. Hare schillen sijn soo hart en stark / dat 'r een gheladen karre
 mag ober gaen / sonder haer te bryken ofte te kreucken ; ende daer mede bescher-
 men sp haer selven / zijnde andersins weerloos booz alle hare byanden / behalven
 booz de Menschen / en booz de Tpygers. De menschen begaende aen haer een
 hupsbyaech met een Bijl / ende de Tpygers haer omkeerende en het vleesch op bye-
 tende. Sp eten al wat haer booz komt / ende d' Inwoonders sijn gewent een getal
 van haer op te slupten in een kot / ende haer daer van te dienen / wanneer het te pas
 komt / wozenende daer booz gehouden / dat het geen van die quaetste kost en is in
 die quattieren. Daer en boben sijn 'er Porcupines, die al meest met onse Engel-
 sche Egels ober een komen / maer sp sijn wat grooter / en ober al ghewapent met
 witte en swarte pyckels / als schachten van pennen / twee handen breed / lang en
 scherp als naelden / de welke de natuyr haer geleert heeft van alle kanten van
 haer te schieten met een wonderbare gaetwischeyt / tegens de gene die haer souden
 willen aentasten. De Aepen en Meerkatten sijn so wel bekent in Engellant en ober-
 al / dat men niet en hoeft haer in 't bysonder te beschryben / van een ding hebben de
 Meerkatten in dese quattieren / waer in ick gelobe dat sp van alle andere versche-
 den wozen / ende 't welck ick niet en kan boozby gaen / om alhier gewag daer van
 te maeken : Te weten / dat sp op een sekere upre / soo wel by dage als by nacht/
 sulck een psselyck gheschreeuw dooz hare holle keelen maeken / dat de gene die het
 niet ghewent en is te hooren / niet lichtelyck pets byeinders en schryckelyckers
 boozkomen kan / wozenende dit gheschreeuw gehoozt ober twee mijlen weegs van
 die plaetse waer haer dese beesten onthouden. De Marmazet, is een kleyn aerdig
 diertjen / van een geel en groene couleure / veel kleynder als een Wep / en nochtans

commandeert en beheerscht het alle dese Coorzen-dansers / op haer eentghsing
rijdende / en met haer springende van den eenen boom op den anderen / haer daer
en boven de spooten ghebede / met haer in d'ooren te byten / niet konnende by
haer of geschaeckelt ofte uyt de sadel gheset worden. De Quotto is swart in eent-
gerhande manieren / wat grooter als een Aep / heeft een langen sieert / waer mede
hy hem van den eenen tack van een boom op den anderen swingt. Sy hebben een
root bacx / het hazz ober het voorhoofd hangende / siende uyt als een oudt besjen ;
haer geschzeuwts schitterend en getweldigh luyde. De Cuscary is swart / kleyner
als een Marmazet / ende alomme geschapen als een Leeuw. Den Luyart is een
schepsel soo genaemt van wegen sijn domme en slozige natuyp ; hy is wat groo-
ter als een Meerkat / en heeft een bel van alderhande Coleuren ; hy is soo luy / dat
geen slagh noch stoot hem wil doen rasser gaen als hy ghewent is / ende men kan
dencken dat hy geen van de boozbarenste sijn moet / dewijle het een dagh-repsens
booz hem is op een boom te klimmen / waer van hy heel selden nederdaelt / booz
dat 'r niet meer op en is / daer hy sijn voetsel soude van hebben konnen ; want dan
komt hy met een groote groote grabiteyt en bestigheyt weder naer beneden / ende
gaet soo weder op een ander / alwaer hy den legen tijdt (waer van al evenwel niet
veel overschiet / wanneer men de gene dien hy tot eeten en slapen besteeft rekenen
wil / (toe brenghet met een deuntjen te slupten / waer toe hy selven te luy is /) en ick
dencke dat een ander het ook niet soude goet genoeg vinden om daer na te danssen.

Maer dit verhael wort den goetgongstigen Leser alleenlijck gegeven tot een proef-
jen ; een ander die niet soo een blygenden geest heeft als ick / soud 'er een heel vanc-
ker van maecten ; hoewel ick verskeret ben dat wanneer den aldermaerstgisten op-
mercker seken saten langh in die plaetsen verbleve / soude hy altydt d'een ofte
andere Creature vinden / die hy daer te booren niet gesien en hadde / en die noch-
tang al soo waerdigh was / om kennisse daer van te nemen / als de gene ick alhier
verhaelt hebbe.

C A P. V.

Van de Vruchten.

DE Vruchten van 't Landt sijn Orangien, Limons, Limes, Pomcitrons,
Water en muscadel Meloenen, sommige Druyven, al de welcke daer niet
van natuyp / maer van buyten geboecht ende geteelt zijnde / nochtang so goet sijn /
ende so wel dragen en boozkomen als op eenige andere plaetsen. De Inlandsche
bruchten sijn dese : Plantons ofte Potatoes, Bonanoes, Semerrimars, Guavers,
Pines, ende oberbloet van wilt goet ; dat verplant zijnde mochte misschen niet soo
seer te verachten sijn / als het tegenwoordig is. Van de Plantons hebb' ick alrede
peitweg verhaelt. Bonanoes sijn bykants de selve / ofte daer is altoos wepnig on-
derschept onder dese twee / als alleenelijck dat dese laetste wel soo goet / ofte beter
sijn als d'eerste / hoewel ick in gren van beyden sonderlingen smaect vinde. De
Semerrimars wassen op een redelijcken langen boom ; slycken wel de Persicken /
sijn van buyten wolachtigh / konnen niet ghegeten worden / booz dat sy aengeko-
men / en gherot sijn / en dan hebben sy den smaect van Marmalade ofte Queen.
De Guaver is omtrent soo groot als een Misspel / geel en vol van saetses ; het is

in der daet een van de lekkerste bzuichten die ghebonden konnen worden / en wanneer het rijp is smaecht se gelijk Welbessen ; het wast in Sabannas of wepen. De Pine is wel de Prince van alle bzuichten ; in 't ronde is se wel acht duymen dick / ende heeft de lenghte van een boer ; van buyten is se groen en gespickelt / van binnen geel / sappigh / vol van holltgheden ghelyck een Honigh-raet : boben op den top heeft se een fraep kroontjen van bladeren / als of daer mede te kennen gegeven wierde den booztocht die se booz andere bzuichten heeft / ende se heeft-se met recht ; want se is verre de beste van de gene die ick opt gesien ofte ghesmaecht hebbe ; se wast op een kleyn bosjen ontrent vier voeten hoogh ; den steel daer van komt upt de wortel / gelijk die van de Artischocke ; het kroontjen afgesneden en in d'aerde geplant zijnde / draeght binnen de tijdt van tien maenden een nieuwe bzuicht.

C A P. VI.

Van de Waaren en Koopmanschappen van dit Landt.

DE Waaren van dit lant / waer mede men Koopmanschap drijft / zijn / Zuyc-ker , Speckle-wood ofte ghespickelt hout / Cattoenen , Toback , Indigo , verschepe Gums , en hout om te verwen. Zuycker wort 'r een aensienelijcke quantiteyt gemaect / en word door de bank tien par Cento beter gehouden als die van de Barbados. Speckle-wood is 'r oock oberbloedig genoegh ; en is in Engelandt eertijts verkocht getworden in ghelijcken prijs met de Zupcker ; maer naer dat 'r een sulcke menichte van obergezocht is / is het byp wat afgheslagen. De Cattoenen komen hier niet soo wel boozt als in de Barbados en andere Eylanden / mogelijck dewijle hier al te veel regen valt / ende dat se al te verre van de Zee leggen / van waer een sout-achtigen dauw opstiegt / die de rupsen en andere schade-lijcke gewormte van de boomen berdzijft. Toback groept 'r heel wel / ende die 'r is / wort beter gehouden als die van Virginia ; booz mijn part soud' ick niet konnen daer van oozdeelen / want ick en ben geen smooker. Ende ick geloobe dat 'r booz als noch niet meer gheplant is / als de Colonie booz haer selven van doen heeft / want al de werelt / Man / Vrouwen / Kinderen zijn daer liefhebers van een pijpsen. Met Indigo heeft men 'r niet sonderlingh besocht. Rum is een gedestilleert bocht upt het sap van Zupcker-riet / in 't gemeyn is het noch eens soo sterck als Brandy / daerom wort het in Nieuw Engelandt Kil-Divel , ofte Dup-bels-doot genoemt / ende wort aldaer verkocht een kanne van twee sloopen te-gens 12. pont Zupcker. Molasses wort van Zupcker gemaect / ende is het gene dat 'r van afduypt wanneer de Zupcker in potten gegoten is ; in Engelandt wort het verkocht booz Theriakel. De meest bekende Gums , by onse Drogisten / zijn Montagne en Gummi Semina ; se zijn beyde gaer wel te krijgen / ende daer zijn buyten twijffel noch andere die beter zijn / en die metter tijdt dooz d'erbarentheyt sullen booz den dagh gebracht worden. Cassia Fistula is 'r oock in oberbloet / ende daer en boben een aert van Balsam die van een boom afduypt / ende daer wort geen van allen beter gehouden booz versche wonden / als eben dese. Daer en is oock geen gebreck van alderhande slag van hout / om te berwen / hoewel het selve meer van de Hollander als van de Duytsche getrocken wort.

C A P. VII.

Van de Bevolckinge.

Daer zijn ontrent 500 hupsgesinnen / waer van 't 40 ofte 50 Zupcher wercken / ofte Ingenios hebben / die geen klepnen profijt brengen aen hare Meesters / aengemerckt de eerlijke renten die van een slecht capitael binnen weynigh jaren konnen ghetrocken worden / wanneer het werck maer boozsichtigh belept wozt / ende die bukten onghenal veel hooger komen sullen als die van een grooter bevolckinge / ende van een landt daer meer moepte gedaen wozt.

Den tijt om hout te happen is tusschen April en Augustus / ten eynde van dien laet men 't leggen op de gront om d'ooch te worden / tot in den maent van September / ende dan wozt het aengesteken / ende d'assche verstrecht booz Mist. Indiaansch Koorn en Zuycker-riet worden geplant in de leegten; Yames en ander boetsel op hooger lant. Het Koorn groept op een steel gelijk riet / in 't gemeyn ses ofte seiven boeten hoog; het draagt slechts twee Ays op peder steel / maer het graen is soo groot als een erwte / en wozt rijp in vier maanden. Men heeft 't twee oogsten in een Jaer / ende het Koorn geeft ten minsten vijf hondert booz een. Het Zupcher-riet is bequaem gebroken of gesneden te worden / wanneer het een Jaer out / en ontrent ses boeten hoog / en so d'ick is als een mans arm / ontrent de hant; het heeft een top als een slagge / die afgesneden ofte gebroken / en geperst wozt in een moole; het sap wozt gekookt in kopere ketels tot een behoorlijke dicke / en daer na wozt het gegoten in houten backen / die boven bzeed en bterkantig zijn / maer altemensjens na beneden smaller worden tot op de groote van een stupber aen de bodem / alwaer een gat is dat soo langh toegestopt blijft met een kleyn houtjen / tot dat de Zupcher is hout en stijf geworden; dan treckt men het houtjen upt / en laet de Molasses van de Zupcher dooz het gat af-sacken / die wanneer hy een tijt lang so gebavent is / wozt eyndelijck upt de backen in Orhoofden geslagen / en so afgescheept.

C A P. VIII.

Van de Negros en de Slaven.

Dese worden daer meest ghebzaecht upt Guinea in Africa, en worden verhocht als Honden / ghelijck sy dan oock niet meer gheacht worden in haer werck / waer mede sy de heele weeck besich zijn / en daer toe ghehouden worden met de grootste straffigheyt van de wereldt / scherpseligh ghetuchtighet wordende ober de minste fouten die sy begaen / en dat duyt tot Saturdaghs achter-middags / wanneer haer vergunt wozt haer eyghen tunnen en plantinghen waer te nemen; want sy en hebben anders niet waer van sy souden leven konnen / behalven dat hare Meesters haer eens ofte tweemaal 's Jaers / met wat stinckende soute Visch begunstigen / ofte haer wat ghebzaers gheben van een kroep ofte Paert die van haer selven zijn komen te sterben; haer hupsbefingh is een harde planck / en haer deechen haer eygen zwarte bel. Dooz dese groote elende worden sy altemet bewogen / upt een mismoedigheyt / bertwijfelde dingen aen tegaan om haer selven by te maken / en wanneer sy bzeesen gebat te mogen worden / berdoen sy haer selven; ofte indien sy met hoop van bergiffenisse weder ghebzaecht worden tot haer

hare Meesters / ende aldaer tot schick en exempel gestraft worden / sullen sy hare stantvastigheyt / ofte veel meer hare hartneckigheyt toonen / met de grootste tommenten kloechmoedig upt te staen / die haer konnen aengedaen worden. Het is een mengel-moes van alderhande Matten / die alstij in twist en strijt met malikanderen leven / ende daerom kan 'er geen conspiratie ofte t'samenfweeringe onder haer gemacht worden / of sy wort dadelijk ontdeckt dooz de gene die om dies willen niet genegen zijn tot de verraderpe / om dat eenige van hare byanden veel daer in hebben; hoewel sy meest allegaer verraders en bloeddozigt van natuys zijn / ende geen Religie altoos en hebben / niet teghenslaende verscheyden onder haer besneden zijn. Maer veel zijn 'r die het oude gevoelen hebben van Pythagoras, nopende de verhuysinge van de siele van 't eene lichaem in het ander / en dat sy / wanneer sy komen te stercken-herboren sullen worden / ende wederkeerende in haer Vaderlant / so boozts in de werelt leven sullen in een gestadige veranderinge. Dese inbeeldinge doet haer dickwijls suchten en wenschen om haren doot / dewyle sy geen hoop en hebben van hare beboefde slavernie andersins verlost te worden.

C A P. IX.

Van vergiftige en schadelijcke Beesten, en Wormen.

Het is gelooflijck / dat de byuchthare hitte van 't Landt / ende het kleyne ghetal van d' Inwoonders d'oorsaeck zijn van het gekriel van soo menigerley Wozmen en schadelijcke beesten / waer mede de menschen aldaer gequelt en dickwijls in gebaer gheset worden. Onder de gene die meest bekend zijn / worden dese naer volgende gherekent: Slangen, Crocodillen, Scorpions, Vledermuysen, Mieren, Muskytoes, Kreuten en Kickvossen. Mengaende de Slangen is het sicker / dat 'r zijn doot geslagen gheworden / die dertigh voet langh zijn / en dick naer proportie van de lenghte. Ich kenne luden die soo ongeloofigh zijn in diergelycke dingen / dat sy niers en willen aennemen / als wat haer kan hant-tastelijck bewesen worden: Ende daerom duchtende / dat ick mochte gehouden worden te stoffen / gelyck de repfende luden somtijts plegen te doen / durf ick niet verhalen / wat booz groote byocken een van dese Slangen t'effens swelgen kan; het beste is dat 'r geen soo groote gebaer is by dese verbaerlijcke beesten als men dzeesen mochte / want sy en zijn gants niet venijnig / ende oock wanneer sy geen honger en hebben / geen-sins bitsch; het zijn eygentlijk Water-slangen / hoewel sy oock altemiet op 't Lant komen weyden; wat sy tot haer voetsel betrappen / gheschiet met een gaetwigheyt / niet met rasch loopen ofte wentelen: want ick hebbe noyt gehoozt / dat 'r pement soo sot soude geweest zijn / hem te laten beschadigen dooz een ongebal / dat men soo licht ontgaen kan als dat van dese Slangen. Maer daer is een ander slag dat kleynder / ende in groote menichte is / daer men wel booz tofsien magh; want daer zijn 'r onder die soo venijnig zijn / dat haer niet te boben en gaet: gelyck wy daer van twee ofte drie repfen byoevige erbarentheyt gehad hebben / dat niet alleen de menschen / die van haer zijn beschadigt geweest / horen tijdt daer aen gheslozben zijn; maer dat het vleesch van de beenen / van de gene die sy hebben gebeten gehad / afgeballen is met stucken / binnen 24. uren; daer zijn 'er die heel schoon van gesprickelde levende berwen zijn / maer onder dese schoone couleuren leyt het doode.

doodelijckste vergif. Andere sijn'r die sijn knoopigh en hebben hoozens aen haren steert/ en slaghtanden aen 't geheimelste van de beek die twee dupmen bzeet en lang sijn. Daer sijn oock Crocodillen, maer niet seer groot/ noch in gheen groote menigte: Ick en behoebe se hier niet te beschypen/ want haer opgebulde vellen worden bykans in alle Wporeckers winckels/ in Engelandt ende elders gebonden. De Scorpioenen sijn swart/ ende gelijcken wel een kreeft. Wp schuyk meest in droogh hout ende kroon; sijn pynckel is in sijn steert/ ende wien hy daer mede steecht die sal eenige uren lang de grootste pijn vande wereld hebben; maer het en raecht het leven niet; Het gemeyne genees-middel wordt genomen van het schepsel selfs/ want men verbysselt het selve/ ende leght het op de wonde. De Vleder-muylen sijn schadelijcke creaturen booz menschen en beesten/ want sy trecken haer beyde gaer het bloet af/ ende dat soo behendigh dat men 't niet en voelt booz dat het te laet is: Het wordt geseydt/ dat ver schepde luyden sijn genootsaccht geweest hare wooningen te verlaeten/ om het weynige bloet te behouden dat sy haer over gelaeten hadden. Zy gelijcken inde blucht soo groot te sijn als Duppen/ ende gelijck ick alreede verhaelt hebbe/ soo sijn sy d'eenige oorsaecke waerom d'Engelsche Verckens niet in meerder getal in dat Landt konnen aengequeect worden. De Mieren sijn wel klepne schepselen/ maer echter soo ontallick/ ende soo schadelijck/ dat Surinam bykans van geen dingh meer ongemacks heeft als van dese beesjes; De sandige gronden sijn boven andere vol daer van/ en de arme luyden die sulck landt is te deel gevallen/ ende die geen hulp van dienstboden gehad hebben om haer upt te roepen/ sijn gedwongen geworden haer landt te verlaeten/ ende beter plaetsen te soeken. De Muskita is een soorte van Muggen/ daer men's nachts geen rust van hebben kan/ soo wort men van haer gebeten; ende daer loopen dadelijck groote puppen van op aen het vleesch. Met dit gewormte word men meest gequest in de laege Landen ende aen de Zee kant/ waer de Zee ober het land op ende afloopt; soo dat de Disschers/ om 's nachts te konnen slapen/ het heele lijf moeten bedecken met sandt/ behalven d'oogen ende den mont. Kreuten ende Kick-vossen/ het verschickel van t'Woutwen-volck/ sijn hier gelijck in Egypten/ op alle plaetsen/ so wel in de hupsen als in het veldt/ ende sy maken 's adonts/ naer dat'r een regen-blage gevallen is/ sulck een hell geluyt/ dat men sijn selven qualijck hoozen kan/ ende sommige hebben sulck een verbaerlijken toon/ dat men hen nleutwens mede bergelijcken kan als met het steenen ofte geherm van een mensch die op 't sterben leydt. Dit is nu het alberquaedste dat van Surinam kan geseyt worden/ want het lant is anders sodanigh van God gesegent/ ende heeft soo veel deughden/ dat dese ongemacken niet daer by halen konnen. Daer sijn oock booz eenige van deselve alreede uptgebonden volkomene ende onsepbare remedien ende hulp-middelen/ ende tot de rest sal oock metter tijdt raedt wesen.

C A P. X.

Van de Indianen.

MEn seydt/ dat bloodhartige menschen in 'tgemeyn verraders sijn. Daer sijn verschepe Natien die met het volck van dese Colonie verkeerren ende koopmanschap dryben; maer d'eygenste Inwoonderen van 't landt sijn Charibes, ofte Cani-

Canibalen, die oock wel de meeste in 't getal sijn van de gene die dese landen be-
 woonen / ende die hebben haer selven verspreyt meest in alle Eplanden daer om-
 trent / ende op het vasse land langs de Rivieren van d' Amazons aen / tot aen die
 van Oronoque. Sp gaen heel ende al naecht / behalven dat sp / eerbaerhepts hal-
 ven / een lap draegen; maer de vrouwen die een ofte twee kinderen gehad hebben /
 werpense wegh: Haer bel is van Oangie-geele berwe / haer hant zwart ende son-
 der krullen. Het soude een gelukkig volck sijn / ten aensien van de dingen van dese
 wereldt / dat sp haer eygen geluck kenden; want de Natuur heeft haer sodanig
 met alle noodtge dingen versien / dat sp wepnigh moeyte behoeven om haer selven
 die te nut te maeken. Het vrouwen-volck is in 't ghemeyn gepl / en daer sijn der
 onder die soo schoon sijn van gestalte / lijf ende leden / dat wanneer de beste ende
 verstandigste Beeldthouwers haer saghen / soudens sp niet met al daer op te seggen
 hebben. Haer beschaemtheit / insonderheyt die van de maegden / vooz bzeemden /
 geeft tot alle andere hare volmaechtheden / die soo naecht ten toon gestelt worden /
 sulck een aentreckende gratie ende aengenaemheyt / dat de gene die met haer om-
 gaen / gheen minder als Josephs Kuyshedyt van doen hebben / om tot gheen ver-
 boden lust verwecht te worden; Sp sijn tot hier en toe soo onnoosel geweest / dat
 sp / neffens alle andere vriendelychheyt / waer mede sp het man-volck aenlocken /
 het soerste ende puurste vermaeck van kussen niet geleert en hebben; Maer de-
 wyle sp nu soo veel met d' Europeers omme-gaen / ende van natuur geestigh ende
 leerfaem sijn / soo is 't gelooflyck dat sp 't metter tijt wel leeren sullen. Sp hebben
 tweederhande hupfen; Het eene vooz de nacht / ende dit sijn korten die met het
 dach bykants aen de grond leggen; Ende het ander om 's daeghs daer in te sijn;
 Dese sijn wat hooger en wyder om haer selven te beschermen vooz de heete stralen
 van de Son / ende sp zijn open aen alle kanten / ten eynde de koele windt daer dooz
 soude konnen gaen. Haer hupgraet bestaet in fraey geschilderde aerden potten en
 schotels / ende haer Caefel-linden sijn bladeren van boomen: Hare bedden of ha-
 maken sijn gemaecht van Kattoen / vierkantigh gelijck een spreede / van een bed-
 de met voozden aen elck eynde / waer dooz de hamack in 't vierkant stijf upge-
 spannen word. Haer broodt en dzanch komt upt hare Cassades tupnen; De Bos-
 schen ende Rivieren versien haer gheduurich met bleesch ende visch. Om haer sel-
 ven op te proncken / schildzen sp haer netjes met een roode couleure Anotta ge-
 noemt / dat op kleyne boompjes in schalen groept / ende met het sap van vershepde
 Boomen. Sp boozen haer selven gaten vooz de neus / lippen ende ooren / ende han-
 gen 'r glase pendanten / stucken van koper / ende andere beuselingen in die sp van
 d' Engelschen / met haren arbeydt / verdienen. Den hals / d' armen ende beenen
 beladen sp met Cozallen / schulpen van visschen / ofte met eenige koddige dingen
 die sp krygen konnen. Sp en hebben geen andere Regeeringe ofte wetten als die
 van de hups-houdinge / ende oversulc leven heele geslachten by malkanderen ge-
 lijck ten tijden vande oude Patriarchen; ende d' outste vande foonen treedt altydt
 in sijn Daeders plaats; Nochtans hebben sp onder haer eenige ymuntende
 mannen / 't welck haer Capitainen ofte Hoofslipden sijn / die haer in den Cozlogh
 boeren / ende deser haer bloeckmoedigheyt wort daer mede beproeft / dat men haer
 lustig met roeden geestelt / wanneer sp dat upstaen konnen / sonder schreeuwen /
 ofte eenige andere merckelijcke beweginge te maeken / soo worden sp vooz bzae-
 lypden ghehouden / ende van d' anderen geert die minder moet daer toe hebben.

De Hoofden van de geslachten hebben ordinaris drie of vier Wijven / daer d'an-
deren maer eene hebben ; ende men magh se allegaer met reden eer dienaressen als
hups- vrouwen noemen ; want sy moeten al soo onderdanig sijn tot hare mang / als
de minste mept onder ons is / tot haren Meester ofte vrouw. De man sal heel sel-
den sijne schouderen met eenige last ofte dracht beswaeren / maer hy legghet alle-
gaer op die van de Vrouwen / ende die draghen sulck een eerbiedigheyt tot hare
mang / dat sy haer altydt aende Tafel op wachten / ende niet eerder en eten / als
wanneer de mang gedaen hebben. De vrouw in de Graem gekomen sijnde gaet sy
dadelyck haer werck doen gelyck daer te bozen ; Maer de man maectt sijn selven
sieck / ende leyt een sekeren tijt in sijn opgehangen Hamack aende sijde van't hups /
alwaer hy eenige dagen niet broodt ende water van droefenis se gespijst word : daer
nae wort hy weer afgenomen / ende van de Mieren bepist ofte gesteken / het welcke
de gemeene straffe is booz haer wijven / kinderen en honden ; wanneer sy iets on-
behoorlijcks gedaen hebben / ende het beslupt van dese Ceremonie is een lustigen
stemp. Hare Taal luydt niet vzeemd / maer men kanse quaelyck leeren / om dat'r
veel woorden in sijn die verscheyde dingen beduyden / ende die men niet anders on-
verscheyden kan / als hy de herschepde uytspreekt. Wanneer 't een veldttocht be-
sloten is / soo send den Generael ofte oppersten Capitain op alle Dozpen / ende tot
alle hups gesinnen die vergadert sullen worden / eenen stoek daer soo veel herben in
sijn / als hy haer dagen stelt om op de vergader- plaets hy een te komen : van dese
herben sijn den sy alle daegen een uyt tot soo lang dat den tijdt omme is / ende daer
hy konnen sy alleen weten / dat den tijdt verstreken is ; want haer getal ofte cyfe-
ren verstreckt sich oock niet boven de twintigh / om dat sy tot de rest geen namen
hebben / ende beduyden oock maer dese twintigh met hare vingeren ende too-
nen / het selve getal ewel altemet verdobbelende ofte drieubigende. Wat hoo-
gher gaet / daer is hare cyfer- kunst op een cynde ; ende dan versen sy uyt met haer
Ounsa awara, dat is te seggen / soo veel als hant op onse hooft. Sy gaen in zee met
geschilderde Canoes ofte boots / die van een stuk gemaeckt sijn / uyt een Boom
die uytgeholt is als een trogh / ende die soo groot is dat'r alte met twee ofte drie
last goet kan in geboert worden. Hare waepens sijn Bogen met bergifte pijlen /
ende korte stocken van gespikkel hont. Sommige dragen tot haer bescherminge
Rondassen ofte schilden / die fraey gemaeckt en met figuren ghesneden sijn. Sy en
houden geen ordze in 't bechten / ende gaen oock op geen aenslagh / 't en ware dat sy
een merckelijck boozdeel sagen / als hy nacht. De mang die sy gebangen krijgen
bzengen sy om 't leven / met de meeste wreedheyt die bloode menschen bedencken
konnen tegens hare vanden die sy in haer gewelt hebben. De kinderen ende
vrouwen maken sy tot slaven / ende verkoopen se aen d'Engelsche booz beuselin-
gen : Sy overvielen eens de Fransche in Surinaam, ende besochten het oock met
d'Engelsche / wanneer sy eerst daer quamen ; maer sy wierden van dese laetste so-
danig besegent / dat sy als noch berouw hebben van hare dwaesheyt. Tegenwoor-
digh nu de Colonie machtig is geworden / en durben sy niet wederkomen / maer
draegen haer alangs beleefdelijck : sy sijn heel waeckigierig onder haer selven / ende
sullen het leet dat haer gedaen wordt wreken den eenen tijdt ofte den anderen ;
maer altydt verraderlijck / ende niet durvende haren man onder oogen sien. Ick
hebbe noyt konnen bemerken dat sy eenige Religie ofte Gods- dienstigheyt sou-
den hebben / hoewel sy altemet praten van een Capitain bande wolcken / maer sy en

dienen nochte hem nochte eenigh ander. Van den **Dupbel** hebben sy eenige kennisse ende noemen hem **Yarakin**, ende de bedziegers van 't volck / die sy Peies noemen / ende haer in plaets van **Priesters** ofte **Papen** verstrecken / maken haer wijs dat sy groote gemeynschap met hem hebben; Of het in der daet soos ofte niet / en soude ick niet kunnen seggen; het dient haer altijd daer toe / dat sy haer seiven een aensien maeken by de rest / die haer laten boozstaen dat doode / siechte ende alderhande ongelucken / onmiddelbaer van den **Dupbel** van daen komen: Sy hebben oock een kleyn bonchjen van kennisse van een ander leven / alwaer vergeldinge en straffe syn sal van goet ende van quael in dit leven bedzeven / maer sy syn wel wysers als dat sy begeeren souden te weten wat booz vergeldinge en straffe het syn sal / ende op wat plaetse deselve geschieden sal. d' **Inbeeldinge** die sy hebben van der **Peies** gemeensamenheyt met den **Dupbel** / ende van de kennisse die sy mochten hebben bekregen van **kruipden** ende **Medicynen** / maecht dat sy deselve gebuycken als **Doctoren**; Maer sy en hoeven haer niet te verheffen in hare **Professie** ofte **kunst**; want wanneer een van haer gehaelt wordt by een sieck mensch / ende dat hy aldaer met sijne beswoeringe ende tooverien niet en kan uprechtten / en dat den patient komt te sterben / so krijgt den **Doctoor** van de overgeblevene vrienden den doot tot loon booz sijne moepte / by aldien hy hem niet haest van daer maecht. Sy verbranden het doode lichaem / ende neffens deselve al het gene waer van d' overleden meester was in syn leven / ende wat sy niet verbranden kunnen / als yserwerck ende diergelijcken / dat sullen sy op eenigerhande maniere vernielen / op dat den dooden doch immers geen gebreck moge hebben van eenige dingen in 't ander leven. **Indien** hy oock eenige **slaven** ofte **slabinnen** gehad heeft / die dooden - se mede / op dat sy haren **Meester** opwachten mogen. De **Beegraefnisse** wordt gehouden met een **Feest** / met **dincken** / **klincken** / ende een **kluchtigh** onozdentigh danffen / het welck onder haer seer gebuyckelijck is; terwyl de wyven / die den overleden naest bestaen / daer neffens sitten / ende maken een yselijck gehupl ober het berlieg van hare vrienden en maeghschap.

Ich hebbe dit bovenstaende met sulcken haest gheschreven / ende mijn **Memorie** dient my so weynigh / dat ick vergeten hebbe gehad een sekere aenmerckinge daer by te voegen die denckenswaerdigh is / ende die een grooter verstant vereyscht als de mijne / om reden daer van te geven. Verhaelt ende vast gestelt hebbende / dat de geduurighe warmte ende bochtighheyt van dat **Landt** d' oorzake is van d' onveranderlijke groente ende het gestadig bloeyen van de planten in **Surinam**, het welcke waer te syn bebonden wordt / niet alleen in de **Boomen** / **struycken** ende **gewas** / die daer van natuur groeyen; Maer oock in de gene die aldaer van buyten gebracht worden; by exempel / de **Wijnstock** / die daer ter plaets gedurigh groen blijft / ende twee reys 's jaers **Ouytboort** draegt; Soo is 't nochtans dat 'er een exceptie valt / ten aensien van den **Europischen Appelboom** / demelcke aldaer geplant wordende / verliest niet tegenstaende d' eenparicheyt van het sayden / syn blaaderen / ende blijft heel daer van ontbloot / gelijck tot onsent / gedurende onse winter maenden / maer in 't booz-jaar wort hy weder groen. Van hoe het te pas komt / dat de hette ende bochtighheyt van dat landt niet en soude kunnen in d' **Appelboom** te weeg brengen een vergelijckinge met de rest / (t sy dat sy daer van natuur gewassen / ofte van buyten komende geplant syn) dat en kan ick niet vatten / naerdemael men segt dat de **Beest** vande werelt ofte van natuure ober al verbejdet is. Maer ick moet dit overgeven aen de **Virtuosi**, ofte groote geesten / om daer ober met malkandren te reden kavelen.

